Leħen il-Malti

MAĦRUĠ

MILL-*GĦAQDA TAL-MALTI* (UNIVERSITÀ)

AKBAR HU REBĦ IL-ĦAQQ
MINN REBĦ IL-QAWWA

Ir-Raba' Sena **Lulju 1934** **Għadd 41**

Mitbugħ fl-"Empire Press" 266, Strada San Paolo — Il-Belt

The Royal University of Malta

LEHEN IL-MALTI

MAĦRUĠ MILL-"GĦAQDA TAL-MALTI" (UNIVERSITÀ)

LULJU 1934] IR-RABA' SENA [Ghadd 41

IL-MALTI FL-ISKEJJEL U L-MALTI FL-EŻAMIJIET

Biex tagħlim il-Malti fl-iskejjel ma jkunx telf ta' żmien u biex l-eżamijiet tal-Malti jintrefgħu aktar fil-għoli u jkollhom il-ġieh li ħaqqhom, bħalma għandhom l-eżamijiet ta' ilsna oħra, jaħtieġ fuq kollox u qabel kollox li titħażżeż it-trieq kollha, li għandu jimxi t-tagħlim tal-Malti, titqassam taqsima taqsima, u ma' dan it-taqsim jitqabblu l-eżamijiet. S'issa tagħlim u eżamijiet tal-Malti aktarx li jduru fuq l-ortografija biss u fuq xi biċċa traduzzjoni. Dan mhux biżżejjed, bħalma mhux biżżejjed f'ilsna oħra. Tassew li l-ortografija hija s-sies li fuqu għandu jinbena t-tagħlim kollu tal-Malti; iżda sisien bla bini fuqhom huma nofs xogħol li ma jiswa xejn.

Fil-fehma tagħna t-tagħlim tal-Malti, biex ikun sħiħ, għandu jinfirex fuq dawn il-friegħi kollha:

Ortografija; Grammâtka u Sintassi; Qari ta' proża u poëżija; Traduzzjoni; Komponimenti; Taqsir ta' kitba; Tagħrif fuq il-kittieba tal-Malti.

U dawn il-friegħi jitqassmu hekk:

A. Fil-klassijiet iż-żgħar ta' l iskejjel tal-Gvern:

1. Bidu ħafif ta' ortografija;
2. Dettatura;
3. Qari ta' bċejjeċ ħfief proża u poëżija.

B. Fil-klassijiet il-kbar ta' l-iskejjel tal-Gvern :

1. Il-bqija ta' l-ortografija ;
2. Dettatura u tiswija ta' kitba ħażina ;
3. Traduzzjoni mill-ingliż ;
4. Bidu ħafif ta' Grammâtka ;
5. Qari ta' proża u poëżija u tifsir ta' kliem tqil.

C. Fl-ewwel klassi tal-Liċeo :

1. Grammâtka ;
2. Traduzzjoni ;
3. Komponimenti ;
4. Qari.

D. Fit-tieni klassi tal-Liċeo :

1. Sintassi u tagħrif fuq l-istíl tal-kitba Maltija u fuq il-kitba tal-poëżija ;
2. Komponimenti, Traduzzjoni ta' Dokumenti Uffiċċjali.
3. Taqsir bil-Malti ta' kitba twila bil-Malti jew b'ilsien ieħor; (Diskorsi, Dispaċċi)
4. Tagħrif fuq il-kittieba tal-Malti u fuq il-kotba tagħhom.

U fuq dan it-taqsim għandhom jimxu l-eżamijiet. Biex tifel jidħol fl-ewwel klassi tal-Malti tal-Liċeo, irid ikun għadda t-tagħlim kollu ta' l-iskejjel tal-Gvern, jew inkella jagħmel eżami ta' kulma jitgħallmu mill-Malti fl-iskejjel tal-Gvern jew bnadi oħra. Biex wieħed jidħol fit-tieni klassi, jinħtieġ ikun għadda l-eżami ta' l-ewwel klassi. L-eżami taċ-ċivil isir fuq il-Grammâtka u Sintassi, Komponimenti, Traduzzjoni u Taqsir ta' kitba. Id-dettatura titneħħa għal kollox; il-mistoksijiet fuq l-ortografija jitneħħew jew jitnaqqsu, għax mill-komponiment wieħed juri x'jaf u x'maj afx mill-ortografija.

Din hi l-fehma tagħna li aħna ridna ngħarrfuha, mhux bil-ħsieb li nindaħlu fejn ma jesagħniex u l-anqas bil-ħsieb li nġâgħ-lu 'l min għandu s-setgħa f'idejh joqgħod għalli rridu aħna, iżda bil-ħsieb biss li nnebbħu 'l ħaddieħor fuq dak li jista' jsir għall-ġid tat-tfal u għall-ġieħ tat-tagħlim ta' lsienna.

POĖTA ŻAGĦŻUGĦ MINSI

ĠANNI GRIMA

Mhux għax kiteb ħwejjeġ kbar jew għax b'dak li kiteb laħaq l-għoljiet dawlija tal-poëżija tajnieh l-isem ta' poëta, iżda għax fil-kitba tiegħu wera qawwa u ħila li jimxi aktar il-quddiem u jitla' aktar fil-għoli, kieku l-mewt ma ħatfitux ħesrem ta' 29 sena.

Ġanni Grima mhux minn dejjem kien jaqbel magħna fil kitba tal-Malti. Minn għalih il-Malti għandu jinkiteb kif jitkellmuh *in-nies tal-ibliet*, minngħajr dak il-ħafna kliem li jgħiduh fir-rħula biss. Iżda, meta qara l-kotba ta' A. PRECA u ta' A.E. CARUANA u meta f'Port Sajd tgħallem il-Għarbi u ra kemm jixbaħ lill-Malti, biddel għal kollox fehimtu li saħansitra ġried jikteb mill-ġdid u b'għamla aktar Maltija dak li kien kiteb qabel. Ma' dil-fehma ġdida tnisslet ġo qalbu mħabba l-aktar kbira lejn il-lsien Malti, li hu xtaq jerfgħu mit-trab, igħollih kemm jista' u jiġbed lejh qlub kulħadd, Maltin u barranin. Miet Port Sajd fi Frar 1920, ħdax-il-xahar wara li kien wasal hemm.

G. Grima kiteb il-poëżiji: *Bejn sema u ilma*; *Aperire terram gentibus* (lil Lesseps, l-inġinier li fetaħ il-Kanal tas-Swejz); *Lill-imbiegħda Malta tiegħi.* Qaleb mill-Ingliż il-*Parisina* ta' Byron, poëżija ta' 550 vers. Kiteb ukoll dramm f'ħames atti. Il-*Parisina* kienet ippublikata fi *Il-Qari Malti* ta' Port Sajd (Ott. 1928-Frar 1929) (1)

Sa nġib hawn il-poëżija *Lill-imbiegħda Malta tiegħi*:

Inħobbok, Malta, nħobbok,
U minnek issa mbiegħed
Aktar inħossni qiegħed
Inħobbok ferm insir.
Ħallejtek b'qalb maqsuma.
Għax fik ma stajtx nithenna,
Iżda issa nagħmlek ġenna
U lejk nixtieqni ntir.

1. Niżżi ħajr bil-qalb lis-Sur Nin Sajd ta' Port Sajd li tâni dawn l-aħbarijiet.

Imbiegħed minnek Malta,
Kemm hi ħelwa t-tifkira
Minn tiegħek, ċkejkna gżira
Ħelw'omm ta' veri wlied.
Meta ngħarrex fix-xefaq,
Għalxejn biex lilek nara
Inħoss li dik il-ħrara
Għabet win-niket żdied.

Tifkira li l-moħħ tgħajjex,
Tifkira ħelwa w sbejħa
Li ġġib fil-moħħ is-sejħa
Minn tal-warrani l-ħsieb
Għal ismek biss kull Malti,
Li minnek issa mbiegħed,
Jixtieq mas-smigħ li qiegħed
Ġo tiegħek biss il-bwieb

Omm ħelwa li ġġib ħasra
Xortik tas-sew ħażina,
Minn wardet l-art, miskina !
Int sfajt tan-niket wied
B'dan kollu l-ħsara tkattar
Il-ħlewwa tat-tifkira
Minn tiegħek, ċkejkna gżira,
Ħelw'omm ta' veri wlied.

Ħelw'omm tal-akbar sabar
Ġarrabt int kull tbatija :
Xortik l-iċken tgawdija
Marret ċaħdet f'kull żmien
F'xitwa bla tmiem tistenna
Forsi qiegħda r-rebbiegħa ?
Fil-qrib, iva itma s-siegħa
Minn tiegħek il-ħelsien. (1)

1. Ma nafux liema "ħasra" u liema "xorti ħażina" ra fil-gżira tagħna, u l-għala jgħidilha "mċaħħda minn kull tgawdija" u li "ġarrbet kull tbatija". [N. tad. D.

META ĠULJU ĊESARE KIEN MISRUQ

Dawk li jaqraw fuq is-serq ta' bnedmin li jsir l-aktar mill-*gangsters* amerikani, aktarx jaħsbu li din il-għamla ta' serq indrat fi żmenijietna, iżda serq bħal dan kien isir ukoll fi żmenijiet l-aktar qodma.

Il-ġrajja li sejrin infakkru saret 75 sena qabel Kristu. Ġulju Ċesare, f'dan iż-żmien, kellu xi 26 sena. F-Ruma kien diġa magħruf bħala wakili (avukat) ta' ħila kbira, imma billi ried ikattar il-għerf tiegħu u jitbiegħed għal ftit mill-pulitka, telaq minn din il-belt u mar f'Bitinja u fi Greċja, imbagħad baqa sejjer f'Rodi fejn kellu ħsieb iżid jitgħallem għand il-kbir Apollonio Molone.

Waqt li kien għaddej bil-mixi minn xatt-il-baħar, ma' xi ħbieb tiegħu, Ċesare kien maħtuf għal għarrieda mill-*pirati* (ħallelin tal-baħar) u miżmum fuq ġifen bħala rahan għal-flus li riedu jiksbu b'hekk dawn in-nies. Il-ħallelin, billi raw l-ilbies għani ta' Ċesare u ta' sħabu, ħasbu li b'din is-serqa sejrin jid-dubbaw kemxa flus sewwa u, għalhekk, talbu flejjes kbar biex Ġulju Ċesare jkun mitluq ħieles, imma huwa, biex igħaddihom biż-żmien, qalilhom :

—Intom armejtuni wisq; tidhru li ma tafux lil min għand-kom taħt idejkom. Imisskom titolbu, mill-inqas, id-doppju u nofs ta' dak li tlabtu biex teħelsuni... ...

Il-ħallelin ħatfuh fil-kelma u talbu tiegħu kemm qalilhom, iżda huwa, kollu qlubi, żied igħidilhom :

—Dawn il-flus għad ikollkom trodduhom...

Huwa dam miżmum bħal ħabsi 38 jum, imdawwar b'nies ta' qattagħni, bla qatt ma wera ftit biża. Ċesare kien joqgħod igħaddi iż-żmien jilgħab u jitħaddet ma' sħabu, li kienu ġew maqbudin miegħu, u jikteb il-poeżiji. Malli l-pirati kienu joqorbu lejh kien ikeċċihom bi kliem ta' tmaqdir, bħal ma jagħmel sid mal-qaddejja tiegħu. Waqtiet kien igħidilhom ukoll :

—Malli neħles minn hawn ingħallaqkom ilkoll !

Il-ħallelin kienu jilqgħu t-theddid tiegħu bid-daħk, imma ġo' fihom kienu jħossu bħal twerwir minn dan il-bniedem li twieled biex jaħkem, mhux biex ikun maħkum.

Fl-aħħarnett, il-ħafna ħbieb li kellu Ċesare fil-gżira ta' Mileto bagħtulu l-flus biex bihom jinfeda u wara ftit kien meħlus. Malli niżel l-art qal lil ħbiebu :

—Nizzikom hajr għal dak li għamiltu għalija, iżda minn hawn u ftit jiem oħra rrid inwettaq dak li wegħidt lil dawk il-qabda nies bla ruħ.

U ma qalx ħażin, għax ftit żmien wara huma ħallsu qares dak li għamlu lil Ġulju Ċesare u lil sħabu u lil min jaf kemm nies oħra.

Wara dan li ġara, Ruma ħalfet li għandha teqred dan il-għajb minn ma' dwarha u ħalliet din il-ħaġa f'idejn il-qalbieni Gneo Pompeo li, flimkien ma' nies oħra ta' ħila u saħħa, sab it-tarf ta' dawn in-nies ta' qattagħni, għad li illum, milli jidher, reġgħu nibtu b'għadd kbir fl-inħawi ta' l-Amerka u taċ-Ċina.

N. BIANCARDI.

IMSEJKEN JIENA!

Liż-żagħżugħ Ġużè Aquilina kittieb.

Oh x'ħasra kbira kienet din għalija,
  Li niġi ngħix ħajjet id-dmugħ u l-hemm:
  Nixrob il-morr u l-qrusa b'duwa għaslija:
  Nixrob b'qawwiet is-saħħa l-eqqel semm!

Oh x'baħar kbir ta' wġigħ u dieq u dmija
  Q'għed taqsam ħajjti biex bil-mewt tintemm:
  Għalxejn infittex serħ l-imħabba fija:
  Għalxejn infittex tagħha l-kif u l-kemm!

U jiena mmut u ndub u mmur għal dejjem,
  Bħalkieku qatt ma kont fuk dina l-art,
  Minngħajr ma nħalli ħliqa lili tqejjem...

U nitlaq hekk warajja d-dinja Isira
  U kullma fiha jati xewk u ward:
  Biżżejjed vers għalija bħal tifkira.

27-2-34 VASSALL S.M.

NIESNA GĦADHOM IGĦIDUHOM

Lil Ġanni minn xuxtu bajda qotna tagħirfu li hu xiħ ġmielu; ftit ikollu x'jagħmel u għalhekk iqatta sigħat sħaħ ilablab u jħarref. Għandu ħażin li sikwit iħallat il-praspar tiegħu ma' dak li ġara tassew u għalhekk mhux dejjem wieħed jista' jara sa kemm għandu jemmnu. Jarġa' mbagħad ma jinqalax ħwejjeġ kbar biex jiġbdek bi kliemu. Trid taħseb li qatt ma rifes fi skola. B'daqshekk it-tfal iħobbu jisimgħuh; u Bertu, żagħżugħ imfarfar, bin il-bdiewa hu wkoll, fl-għaxijiet dejjem issibu miegħu.

Darba, xħin kien beda jbexbex id-dlam ġmielu, Ġanni kien qiegħed iħarref bħal dari. Wara ftit Bertu, biex igħid xi ħaġa, qabeż qallu: "Isma Ġann, nisma għax bil-fors, u nemmen 'k'irrid."

"Agħmel int; jien sa ngħid waħda li għandha x'taqsam maċ-Ċimiterju."—Ħadd ma tniffes u Ġanni baqa' jgħid: "Mela darba waħda fost l-oħrajn kien hemm xewla nies fil-ħanut tal-Burqax u kienu qegħdin jieħdu belgħa nbit fost iċ-ċajt, xi għanja, u l-hena ta' kulħadd. Meta għamel il-ħin u kienet daqqet 'Ta' l-Imwiet,' wieħed minnhom, is-Smin, għolla leħnu u qalilhom: "Nagħmlu mħatra, ħa, li ħadd m'għandu l-ħila jmur iċ-Ċimiterju jwaħħal dawn l-imsiemer ta' erbagħ pulzieri fil-għatba tal-kamra tal-mejtin? Ħarġet?" Hawn kollha bdew iħarsu lejn xulxin; imma mbagħad 'Il-Gidi' li kien iridha ta' qalbieni tassew, niżżel pinta nbid f'nifs wieħed, mesaħ xoftejh b'minkbejh u wieġeb: "Nindaħal għal l-imħatra; imma l-Imgħaddam irid iżomm kelmtu u jħallas l-imħatra." Dak qallu: "Tiħux ħsieb: dejjem ħriġt ta' raġel."

Billi kienet lejla xitwijja, il-Gidi tkebbeb tajjeb ġol kabozza, qabad tliet imsiemer twal u rixa biex isammarhom u telaq waħdu għaċ-Ċimiterju li għalkemm ma kienx fil-bogħod, kien jinsab fl-aktar post wiegħri u ikraħ ta' qrib ir-raħal. F'qasir żmien wasal u beda jsammar kemm jiflaħ; u mill-ħsejjes li għamel dawk tal-ħanut setgħu jaraw li kien waħħal it-tliet imsiemer; u ħasbu li kien beda riega lejhom. Imma minnufih semgħu twerżiqa li tbażża, u l-għajta baqgħet tinstama u tidwi mal-plajja sa waslet fuq l-għolja u reġgħet lura.

Dawk li kienu fil-ħanut bdew jitħassbu u wara ftit telqu biex jaraw x'kien ġralu. Xħin waslu sabuh għadu jgħajjat. Tafu x'kienet il-biċċa? Il-Gidi fil-fixla sammar il-kabozza mal-għatba; u tgħammad biha u xxebbek fiha hekk tajjeb li ma setax jeħles minnha. Meta ġralu hekk, ħaseb li l-erwieħ kienu qegħdin idaħħluh fil-qabar, biex jidfnuh ħaj. U twerwer hekk bl-ikraħ li meta

dawk waslu sabuh mitluf, barra minn sessih, kont tgħid waslitlu li ma kienx għadu jwerżaq bil-waħx li twaħħax. Ħaduh id-dar u l-Imgħaddam tah in-nofs lira; għax kien rebaħ l-imħatra.

Imma ġietu qarsa, għax man-nofs lira laqqat marda ta' xahrejn u (li hu agħar) it-tgergir ta' martu sakemm damet ħajja."

Hawn Bertu qal: "Din nemminha Ġann," u x-xwejjaħ wieġeb: "Kif jogħġbok; biss ingħidlek li l-Gidi għadu ħaj u xi darba nieħdok miegħi ħdejh biex tistaqsih. Hu mhux minn hawn."

"Għidilna xi oħra, Nan" qabeż qal qrampuċu ta' tifel. Ġanni reġagħ qabbad il-pipa, ħares lejn it-tfal, imbagħad lejn Bertu, u ħammel gerżumtu u qal : "Taf int il-bdiewa jħobbu jmorru bil-bigħa bil-lejl biex ikunu jistgħu jagħmlu xogħol ieħor bin-nhar. Mela isma din : Darba, wieħed kien sejjer u meta wasal quddiem iċ-Ċimiterju ta' Ħal-Lija lemaħ qattus kbir iswed tuta b'żewġ għajnejn donnhom xrara nar. Malli rah waddablu daqqa ta' ġebla u melles daħar il-bagħal biex jibqa' miexi.

Il-qattus ma tħarrekx; imma b'leħen ikraħ tkellem u qallu : Tinbixx lil min ma jinbxekx."

Issa, x'sar mill-qattus jew x'kien, dak il-bniedem qatt ma seta' jfisser u jgħid."

Hawn indaħal Bertu: "Kos, din smajtha minn għand in-nannu wkoll, Alla jaħfirlu. Kien igħid li dak il-bniedem kien jafu, u li miet qasir il-għomor."

"Lil niesu baqatilhom "tal-qattus," forsi tismagħhom igħidu."

"Jien ftit naf nies li mhumiex minn hawn."

"Ingħidilkom oħra f'malajr." Iż-żgħar flimkien: "Iktar ukoll Nan," u Ġanni beda.

"Tafu li aħna u ġejjin mill-Musta hemm għar igħidulu Għar Qasrana? Tajjeb; dak igħidu li kien fih il-ħares. U għalhekk f'raxx id-dlam ħadd ma kien jissogra ideffes rasu ġo fih bla biża'. Lejla waħda fl-eqqel tax-xitwa, waqt li kienet nieżla ħalba xita bil-qliel, kien għaddej bidwi minn quddiem dan il-għar u fettillu jidħol jistkenn ġo fih. Hu u dieħel, kollu beża' beda jgħid xi talb biex jitbegħdu l-erwieħ il-ħżiena minn dak l-għar u temm talbtu billi għajjat l-aħħar kelmiet "... patris Santi Ammien (ma nafx x'ried igħid sewwa) jekk hawn xi ħaġa toħroġ ħalli nidħol jien".

Hawn sema' għajta li twaħħax u fl-istess ħin leħen oħxon qal: It-tnejn ma jasagħniex?" Ma stenniex kliem ieħor l-imsejken bidwi; imma qala' saqajh daqs dik il-lejla qatt.—Taqtgħu x'kien ġara ? Fil-għar kien hemm wieħed għal kenn, u kellu mogħża miegħu. Meta nduna li dak li kien dieħel kien jitwaħħax għal

ħewt gidem widint il-mogħża, hi għajtet waħda u hu ħa sehem magħha b'leħnu."

Hawn Bertu: "Ċiss, imbagħd tgħid min jagħtik qatgħa."

"Darb'oħra, qrib l-għar ġrat oħra li jaqbel tismagħha. Partiżan kien ġennien li kuljum kien jieħu l-qabda tal-biegħa fuq ħmara lewnha ixkeb. Lejla waħda ddawwar iktar minn dari, u waqt li wasal quddiem il-għar kien daħal il-lejl sewwa. Imma Partiżan kien raġel tajjeb, u xejn qisu ma kien ibeżżgħu: għalhekk ħalla, l-għar urajh u jgħanni kien u jgħanni baqa'. Imma meta ra mara liebsa l-abjad miexja qajl qajl urajh, dak i-ħin, beda jitħawwad x'sa jaqbad jagħmel. Fl-aħħar hi kellmitu u qaltlu: "Għannili għanja, Partiżan." Partiżan kien ilu jaħseb li dik kienet xi ħaġa ħażina, għalhekk għannielha:—

"Sa ngħannilek din il-għanja
Għax il-lejl għamel ftit bija:
Insemmilek l-isem ħelu
Ta' Gesù u ta' Marija."

Għal dawn l-ismijiet dik il-mara saret kobba nar u ma dehretx iżjed."

Hawn l-iżgħar fosthom fetħu ħalq u għajnejn daqshiex; saħansitra Ġanni bejn stagħġeb, bejn twaħħax u bejn ma emminx; u qal: "Ma nafx jien; aħjar biżżejjed Ġann"; imma u la x-xwejjaħ u l-anqas it-tfal ma ħasbuha bħal Bertu. Għalhekk Ġanni b'daħka tiddi f'għajnejh, bħal meta wieħed jirbaħ lil xi ħadd, ħares lejn il-ġemgħa ta' tfal minn ġo d-duħħan u ġieh f'rasu li kien qishom dehra tal-mejtin tiegħu, u tbissem fid-dmugħ; u beda jħarref malajr:—

"Mela darba kien hemm raġel riekeb fuq il-karrettun u sejjer bil-lejl għal xogħlu. Daqqa waħda sema' krib bħal ta' tarbija mweġġgħa; li kienet qiegħda tingħi; dar iħares u ra tabilħaqq li kienet tarbija tal-fiskija mħollija f'nofs ta' trieq, aktarx mitlufa. Refagħha u billi kien ta' qalb ħanina, ħadha miegħu r-razzett, u xtaq li martu tnaddafha u tlibbisha aħjar għax ma kenetx għajr imgeżwra f'dendul xkora. Martu ħallitha, imma l-qatħga li ħadet swietilha t-taħsir ta' demmha; għex kif kixfitha lit-tarbija sabet li kienet xi għafrit b'rasu ta' tarbija u l-bqija taħt sura ta' bhejjem l-iżjed koroh: xejn xejn saqajha kienu ta' barri. Malli ntebħu x'kienet, hi qaltilhom: "Ħuduni fejn kont, għax ħażin ikun għalikom. "U r-raġel kellu jarġa' jqegħidha fejn kienet.

Din nafha għax ħadtha minn fomm in-nannu li miet ta' qrib il-mija u ilu mejjet xi ħamsin sena! Eħ! kif igerbeb iż-żmien! Uliedi ftit ieħor u mmorru." Peppi ta' Ħenżula jgħid li darba

lil missieru ħallmu l-Ħares, u qallu li jekk imur miegħu jagħtih zir flus. Ħenżula ħareġ mill-għorfa u mar għal urajh siekit siekit għax ir-regħba tal-flus kienet qawwija ġo qalbu. Bdew mexjin min-nofs l-irdajjem: imma Ħenzula ma ftakarx li qatt kien ra xi ħaġa milli dak il-ħin kien qiegħed jara. (Għax għandkom tkunu tafu li l-Ħares juri ħaġa b'oħra). Sa fl-aħħar waslu f'xatt il-baħar u l-ħares lil Ħenzula qallu biex jirkeb fuq dahru biex jieħdu l-art l-oħra li kienet xi minn hawn sa Għawdex. Widdbu wkoll biex ma jitkellimx waqt it-titjira. Ħenzula ddendel ma' għonq il-Ħares u bdew sejrin il quddiam. Imma meta ġew f'nofs il-baħar, ħut l-iktar ikrah beda donnu jrid jiblagħhom u l-irjieħ qamu minn erbagħ naħiet, u, biex taqagħd, il-baħar sar baħar ta' nar. U Ħenzula deherlu li kien nieżel għar-rasu f'nofs dan in-nar, u ħaseb li kien nieżel sabiħ sabiħ fl-infern. Hawn qabad igħajjat u semma l-ismijiet imqaddsa ta' Ġesù u ta' Marija. F'daqqa waħda sab ruħu fil-għorfa mimdud fuq marqdu." Hawn it-tfal bdew jibżgħu sewwa; u x'ħin ħarsu ċass lejn Ġanni, kien hemm minnhom min ħaseb li jista' jkun li Ġanni ma kienx hu n-nifsu imma l-Ħares. U wieħed wieħed inkiss inkiss bdew jitbegħdu bil-ħeffa biex imorru jorqdu. Dak il-lejl ħafna minnhom ħolmu ħolm ikraħ fuq Ħirsien ta' kull għamla. Ġanni x-xiħ għiela għax ra li kien beżżagħhom iżżejjed; u webbilha f'rasu li lilhom ma jħarfilhomx iżjed fuq ħwejjeġ hekk koroh.

Bertu baqa' hemm u staqsa: "Ġann minnu li l-Ħares kienu jarawh? Nifhem jien kollox qligħ in-nies." Ix-xiħ kemm kemm ma tqarrasx; iżda wieġeb bil-ħlewwa: "Ħa ngħidlek; jiena qatt ma rajt xejn; imma missieri jekk ma rax il-Ħares, għal l-inqas semgħu taf. Biex tara kemm hu hekk isma din: "Missieri ta' fqajjar li kien, kien joħroġ jaħdem il-barra lejn Ħal-Lija. Bil-lejl ma kienx jiġi hawn ir-raħal imma kien jorqod f'dar li kellna l-Musta, fil-ħâra ta' l-Iskola l-Qadima. Id-dar tal-ġirien kienet miżmuma min-nies billi kien fiha l-Ħares; u hekk kien. Missieri bfl-lejl kien joqgħd jitħasses biex jara jismax xi ħaġa. Wara ta' l-Imwiet kien jibda jisma' bħal tberrin ġol-ħajt. Il-ġirien kienu jgħidu li fl-istess ħin kienu jisimgħu bħal saqajn ta' baqra jballtu u joqomsu fuq il-bejt. U waħda minnhom lil missieri qaltu li l-Ħares daħlilha taħt is-sodda u refagħha bit-tarbija b'kollox: it-tarbija tgħawret min-nufih, u jekk taf lil Budebbus tista' tara s-sewwa ta' din il-ġrajja b'għajnejk stess; għax Budebbus mhux werċ bil-ftit.

Għax qiegħed tistagħġeb? Waħda mill-Ġnejna kienet tgħid li l-Ħares kien iżommilha t-tfal; ibenninhom, u jqiegħedhom ġwej-din. Imbagħad bħala ħlas kien iteftef ftit tisjir, imma kien iridu bla melħ, u kien jieklu jaħraq mill-borma. Lil ommhom kien iġibha ħafna għax kienet tħobb il-fqar. Igħidu mbagħad li lil dik tal-Musta kien jobgħodha għax kellha qalbha ħażina ma'

kulħadd; u qatt ma kienet toqgħod għal dak li kien igħidilha hu."

"Naħseb u narġa' ngħid li huma ħrejjef li ma jitwemmux kif ġieb u laħaq : aktarx ħalquhom nies lablaba."

"Int ma temminx għax daż-żmien, kemm ilha li bdiet issir il-Vija Sagra, l-erwieħ il-ħżiena nqerdu kollha; qabel ma kienx hekk. Minn ta' l-Imwiet sal-Pater Noster, fl-arja kienu jkunu iktar sfieq min-nemus.

"Beda jagħmel il-ħin; aħjar ninġabru. Il-lejl it-tajjeb Ġann''

"Lilek ukoll Bert."

*
* *

Ġanni raqad f'leħħa ta' berqa; imma moħħ Bertu dam ħafna jitbaħrad mal-ħrejjef li kien sama', u ma emminx; sa kemm għajnu marret bih u deherlu li kien qiegħed jimraħ ma' sħabu fix-xagħri, u fl-għelieqi: u l-praspar tax-xwejjaħ Ġanni, sfaw fix-xejn.

O. V.

TAGħRIF

KOTBA LI BAGħTULNA

Comm. A. M. Galea *Tagħlim tal-Appostli*, il-ħames ktieb. L-erbgħa ta' qablu huma *Tagħlim ta' Gesù*, jew Ħsjja ta' Gesù fil-qosor.

FL-UNIVERSITÀ

Nhar it-Tlieta, 3 ta' Lulju, miet għal għarrieda l-istudent, Guido Lucia. Natu l-għomor lil niesu.

Nhar il-Ġimgħa, fis-6 ta' Lulju, miet għal għarrieda l-Mons. Dun Carm Zammit, D.D., Professur tat-Teoloġija Morali fl-Università. Bniedem għaref, dħuli, ħabrieki, it-telfa tiegħu tinħass fl-Università u barra mill-Università, u l-fieragħ li ħalla ma jinteliex malajr. Natu l-għomor lil niesu.

Natu wkoll l-għomor lill-Prof. Rob. Galea, Rettur tal-Università, għat-telfa ta' ommu li mietet nhar il-Ġimgħa, fis-6 ta' Lulju.

N. B.—Fl-aħħar għadd ta' "Leħen il-Malti" fil-poeżija, "Il-Filosofija ta' l-Imħabba" qabżitilna żball. Il-vers "L-iġbla, il-qamar bit-tlellix" ġirid jiġi hekk : L-ibħra, il-qamar, bit-tlellix.

IL-GHERF

meħud minn KTIEB IL-QWIEL *ta' Salamun* (1)

Jiena, l-Għerf, (2) ngħammar mad-dehen,
it-tagħrif u l-ħsieb jien għandi.
Il-beżgħa ta' Alla hi l-mibegħda tal-ħażen;
it-tkabbir, it-tneffiħ, l-imġiba ħażina
u l-fomm giddieb nobgħodhom.
Tiegħi l-fehma u r-rajj,
jiena d-dehen, tiegħi l-qawwa.
Bija jsaltnu s-slaten
u l-imħallfin jaqtgħu l-ħaqq;
bija jaħkmu r-rwajjes
u l-kbarat jagħmlu ħaqq fuq l-art.
Jien min iħobbni nħobbu,
u min ifittixni jsibni.
Għana u ġieh jien għandi,
ġid li jżomm u sedqa.
Il-frott tiegħi aħjar mill-isfa deheb,
u l-għalel tiegħi aħjar mill-fidda l-magħżula
Fit-triq tal-ħaqq jien nimxi,
qalb il-mogħdijiet tas-sewwa,
biex inqassam il-ġid lil dawk li jħobbuni
u l-ħażniet tagħhom jien nimla.

(1) Maqlub bil-Malti mill-Lhudi mill-Prof. Dun P. P. Saydon, imma għadu mhux maħruġ.

(2) L-Għerf li jitkellem hawn mhux il-għerf tad-dinja mogħti biss lil ftit u li bosta drabi jimla u jonfoħ lil bniedem bħal bużżieqa, iżda l-għerf tas-sewwa, li kulħadd għandu jkollu, l-għerf li jmexxina fit-tagħrif ta' Alla u fit-triq li twassalna sa għandu.

Tisħib

6d. kull sitt xhur
1s. kull sena
Kopja waħda sold
Ghal barra minn
Malta id-doppju.